

BENJAMIN ILLYES

Ekonomiczne regulatory węgierskiego gospodarstwa leśnego

Экономические регуляторы Венгерского лесного хозяйства

Economic regulators of the Hungarian forest economy

Zgodnie z ogólnymi kierunkami polityki gospodarczej Węgierskiej Republiki Ludowej głównym zadaniem leśnictwa jest prowadzenie gospodarki leśnej w sposób zgodny z wymogami zasad ciągłości i trwałości użytkowania lasu oraz w sposób zapewniający zachowanie lasu jako jednego z najważniejszych, odnawialnych zasobów kraju. Jednocześnie dąży się do optymalnego wykorzystania surowca drzewnego zarówno pozyskanego w kraju, jak i importowanego, rozszerzenia zakresu usług w dziedzinie rekreacji leśnej, ochrony środowiska itp.

Realizację tych zadań prowadzi się w trudnych warunkach, lesistość kraju jest bowiem niewielka. Choć powierzchnia lasów po 1945 r. zwiększyła się półtora raza, to lesistość WRL wynosi zaledwie 18,3%. Ogólne zasoby drewna na pniu kształtowały się w 1981 r. na poziomie 257,3 mln m³. W składzie gatunkowym drzewostanów stosunkowo wysoki udział mają wartościowe drzewostany dębowe (27%), bukowe (13%), a także drzewostany dębu czerwonego i akacji (27%). Gatunki iglaste zajmują 12%, topola i gatunki liściaste miękkie — 21% ogólnego zapasu. W nowo zakładanych lasach zwiększył się przede wszystkim udział tych ostatnich grup gatunków.

Około 80% powierzchni lasów na Węgrzech to lasy gospodarcze, zaś 20% powierzchni lasów spełnia funkcje lasów ochronnych i służy różnym formom rekreacji. Również w lasach gospodarczych dąży się do przysposobienia ich do spełniania funkcji pozaprodukcyjnych.

Dominującą formą własności leśnej jest własność państwowa, 72% lasów należy do państwa, 27% — to lasy spółdzielcze i tylko nieznaczna część lasów pozostaje w prywatnych rękach.

Państwowe przedsiębiorstwa leśne o wertykalnej strukturze organizacyjnej są podporządkowane Ministerstwu Rolnictwa i Wyżywienia. W ramach tego ministerstwa znajduje się Biuro Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, które kieruje leśnictwem i drzewnictwem w zakresie następujących rodzajów działalności: hodowla lasu, pozyskanie i transport drewna, przemysł tartaczny, produkcja płyt, opakowań i płyt podłogo-

wych, przemysł zapalczany, zbyt drewna. Przemysł meblarski i przemysł materiałów budowlanych podlegają Ministerstwu Przemysłu.

Ogólne zużycie drewna w 1980 r. wyniosło w WRL 9,4 mln m³. Większość tego zużycia została pokryta przez import drewna, przy czym aż 66% importu drewna, ogółem wynoszącego 4,8 mln m³, pochodziło ze Związku Radzieckiego.

Wykazane zużycie drewna w WRL było o ponad 10% wyższe od rozmiaru zużycia w 1970 r. Spowodowało to niezbędność zwiększenia w latach 1970—80 rozmiaru pozyskania drewna na Węgrzech, a także konieczność zwiększania dotychczasowego rozmiaru importu drewna.

WRL jest nie tylko importerem, ale również eksporterem drewna. Tak np. w 1980 r. eksport ten wyniósł 1,3 mln m³. Do głównych sortymentów drzewnych przeznaczonych na eksport należy papierówka bukowa i dębowa (za walutę zachodnią). W 1980 r. wartość importu przewyższała jednak wartość eksportu o ok. 10 mld forintów. Wykazane saldo stanowi poważne obciążenie dla węgierskiej gospodarki narodowej.

Programy rozwoju węgierskiego gospodarstwa leśnego przewidują zwiększenie do 2000 r. rozmiaru pozyskania drewna o 29%. Przewiduje się ponadto, że dzięki pełniejszemu wykorzystaniu surowca drzewnego straty produkcyjne zmniejszą się z 17 do 15%. Ważną rolę ma odegrać zwiększenie produkcji zrębków, wykorzystywanych w coraz szerszym zakresie przy produkcji płyt drewnopochodnych, w energetyce i w przemyśle chemicznym. Zgodnie z programem racjonalizacji wykorzystania ziemi przewiduje się też zwiększenie do 2000 r. lesistości WRL do poziomu 20%.

Stale rosnące zadania gospodarstwa leśnego mogą być rozwiązywane jedynie przez takie przedsiębiorstwa leśne, które będąc oparte na rachunku gospodarczym uwzględniają jednocześnie obiektywne, międzynarodowe i wewnętrzne warunki ekonomiczne, w jakich działają. Niezwykle ważną rolę spełnia w tym zakresie w leśnictwie węgierskim odpowiedni system ekonomicznego zarządzania, odpowiadający systemowi zarządzania w całej gospodarce narodowej i uwzględniający zarazem cechy specyficznego gospodarstwa leśnego.

W zarządzaniu gospodarką narodową można wyróżnić dwa systemy: system zarządzania bezpośredniego i system zarządzania pośredniego. W zależności od konkretnych warunków ekonomicznych i politycznych oraz w zależności od różnych uwarunkowań międzynarodowych mogą elementy bezpośredniego i pośredniego systemu zarządzania kształtować się w różnych proporcjach. Należy podkreślić, że w obowiązującym w WRL systemie zarządzania dominującą rolę odgrywają elementy pośrednie, chociaż w obecnej sytuacji ekonomicznej elementy bezpośrednie również spełniają ważne zadania (np. ustalanie rozmiaru importu, ograniczanie wielkości sprzedaży produkcji). Stosowana od 1968 r. praktyka wskazuje, iż pośrednie zarządzanie prowadzi w warunkach węgierskich do stałego zwiększania efektywności produkcji i zarazem do zapewnienia rozwoju gospodarki i społeczeństwa.

W węgierskim systemie zarządzania ważną rolę odgrywają tzw. regulatory ekonomiczne, przy czym do najważniejszych elementów regulatorów stosowanych przez państwo należą:

1) System cen. Od 1980 r. obowiązuje w WRL zasada uwzględniania poziomu i proporcji cen na rynkach światowych. Zasada ta obowiązuje również przy ustalaniu cen na najważniejsze materiały drzewne. Z tego względu wszystkie towary importowane ocenia się według norm węgierskich. Natomiast wartość dostaw krajowych jest określana przy pomocy klas jakościowych i obowiązujących cen jednostkowych. Ponieważ wartość danego towaru według cen obowiązujących na rynkach światowych jest wielkością znaną, przeto stosując obowiązujący przelicznik walutowy, można tę wartość wyrazić również w forintach. Na podstawie ilorazu światowej i krajowej ceny drewna określa się współczynnik relacji, który służy do uzgadniania ceny krajowej z międzynarodowym poziomem cen. Tylko dla nielicznych produktów będących przedmiotem handlu międzynarodowego określa się cenę krajową na podstawie wartości użytkowej.

2) Regulowanie dochodu przedsiębiorstwa. Spełnia ono dwa ważne cele. Z jednej strony zapewnia uzyskanie równowagi gospodarczej przez właściwe ukształtowanie dochodów przedsiębiorstw i dochodów budżetu państwa (centrali), a z drugiej strony stanowi ważny instrument motywacyjny przez regulowanie wielkości zysków pozostających do dyspozycji przedsiębiorstw w zależności od ich wydajności pracy i poziomu rentowności. Stosunek między dochodem przekazywanym do budżetu a zyskiem pozostającym w przedsiębiorstwie wahał się przez dłuższy okres w granicach 60—75, a nawet 40—25%. W ostatnim jednak okresie nastąpił znaczny wzrost udziału dochodów pobieranych przez budżet państwa. Przedsiębiorstwa przekazują część swojego zysku w pierwszej kolejności na fundusz rozwoju miast i wsi. W następnej kolejności tworzą fundusz rezerwowy służący do wyrównania wahań rentowności przedsiębiorstwa w następnych latach. Z pozostałej części przedsiębiorstwo płaci podatek od zysku. System podatkowy odgrywa ważną rolę w regulowaniu zatrudnienia i przepływu siły roboczej. Podatek ma bowiem charakter progresywny w zależności od wielkości utworzonego z zysku funduszu załogi, a także w zależności od stosunku środków produkcji do funduszu płac. W miarę wzrostu wydajności produkcji zmniejsza się progresja podatkowa.

3) Centralne regulowanie poziomu wynagrodzeń. Wynagrodzenie pracowników leśnictwa może w ciągu roku ulec zwiększeniu o 2,7%. Przedsiębiorstwa nie mogą z własnej inicjatywy przekroczyć tego poziomu wzrostu płac. Natomiast w innych gałęziach gospodarki narodowej oszczędności w funduszu płac uzyskane na skutek zmniejszenia liczby zatrudnionych są wykorzystywane do dalszego wzrostu poziomu wynagrodzeń.

4) Regulowanie postępu technicznego. Podstawowym źródłem finansowania rozwoju technicznego jest amortyzacja i tworzony z zysku fundusz rozwojowy. Od 1983 r. w leśnictwie i przemyśle drzewnym fundusz rozwoju i amortyzacja są obciążone 9% podatkiem. Własny fundusz rozwoju przedsiębiorstwa jest uzupełniany pożyczkami państwowymi, a także krótko-, średnio- i długoterminowymi kredytami. Pożyczki państwowe podlegają zwrotowi z zysków i amortyzacji w ciągu 10 lat. Oprocentowanie kredytów jest ustalane centralnie i ma na celu zapewnienie odpowiedniej równowagi gospodarczej. Fundusz rozwoju służy również do

finansowania wzrostu zapotrzebowania na środki obrotowe. Bezzwrotną pomoc od państwa przedsiębiorstwa otrzymują jedynie w celu budowy dróg leśnych i składnic. Pomoc ta wynosi 50% nakładów niezbędnych na realizację wymienionych inwestycji.

Obok ogólnych elementów zarządzania konieczne jest stosowanie w leśnictwie instrumentów specjalnych, umożliwiających synchronizację długookresowych społecznych celów leśnictwa z krótkoterminowymi celami przedsiębiorstw. Jednym z warunków tej synchronizacji jest opracowywanie 10-letnich planów urządzania lasu oraz określanie wielkości pozyskania drewna przez specjalne, niezależne od przedsiębiorstw służby urządzania lasu, uwzględniające w swoich poczynaniach interesy ogólnospołeczne. Zadaniem przedsiębiorstw realizujących te plany jest natomiast dążenie do maksymalnej efektywności.

Również ważnym elementem omawianej synchronizacji jest prowadzenie kontroli przestrzegania zasad gospodarowania zapasem drzewnym na pniu przez specjalne organy, niezależne od przedsiębiorstw leśnych i urządzania lasu.

Oprócz tego stosuje się odpowiednią metodę finansowania reprodukcji drzewostanów umożliwiającą przedsiębiorstwu osiąganie dodatkowych zysków, a przez to sprzyjającą lepszemu zagospodarowaniu lasów. Osiąga się to przez stosowanie tzw. jednostkowych cen hodowlanych dla rocznych, wieloletnich i zakończonych upraw leśnych, dla prac pielęgnacyjnych, dla czyszczeń i trzebieży. Ceny jednostkowe zapewniają zwrot nakładów ogólnych i wynikających z danego poziomu technicznego kosztów bezpośrednich, jak również pozwalają na osiągnięcie zysku, odpowiednio do średniego poziomu rentowności ogółu przedsiębiorstw leśnych. Przyjmowanie poszczególnych prac w zakresie upraw leśnych jest przeprowadzane przez odpowiednią komisję leśną. W wypadku niewłaściwej działalności i błędów gospodarczych przedsiębiorstwo jest zobligowane do ich usunięcia i zapłacenia kary. W ten to sposób właściwe prowadzenie prac hodowlanych jest dla przedsiębiorstwa leśnego dodatkowym źródłem zysków. W przypadku nieprawidłowego wykonywania wymienionych prac finansowa strona działalności przedsiębiorstwa jest regulowana zgodnie z ogólnymi zasadami gospodarczymi.

Finansowanie zakończonych i przyjętych prac w zakresie upraw leśnych jest dokonywane z centralnego źródła, którym jest tzw. fundusz utrzymania lasów. Fundusz ten powstaje z wpłat przedsiębiorstw leśnych. Wysokość tych wpłat zależy od ilości i jakości pozyskanego drewna.

Z Oddziału Instytutu
Badawczego Leśnictwa
w Szopron (Węgry)